

Prof. dr. Senadin Lavić
Univerzitet u Sarajevu / University of Sarajevo
Fakultet političkih nauka / Faculty of Political Sciences

UDK 342.1

PRILOZI POLITIČKOM BOSANSTVU
Političko biće, nacija-država, bosanstvo

CONTRIBUTIONS TO POLITICAL BOSNIANHOOD
Political Being, Nation-State, Bosnianhood

Nacija je politička zajednica građana

Evropski racionalizam kraja 18. i prve polovine 19. stoljeća prekinuo je predstavu da je država organizacija koja dolazi od Boga. Država je sekularna i u njoj žive građani! Sekularnost znači odvajanje crkve od države, razvijanje građanskog, svjetovnog, pluralnog društva i državnih institucija u kojima vladaju zakoni. U naraciji o modernom nacionalizmu u Evropi uvijek polazimo od Francuske revolucije kao ishodišnog mjesta moderne nacije. To je topos s kojeg se razvijaju dva stoljeća etabliranja evropskih nacija-država u kojima je etničko potiskivano u predmodernom i pretpolitičko stanje, a nacija je smještena u prostor političkog ili političkih borbi.

Živeći danas u jednoj evropskoj državi kakva je Bosna i Hercegovina, pojedinačni građanin može reći da nije *podanik* monarha. Isto tako, nije sluga „sultana” ili nekog drugog monarhističkog oblika, jer živi u parlamentarnom političkom sistemu gdje se političke partije nadmeću na izborima za pozicije u vlasti. U feudalnim, predmodernim sistemima podanik je ustvari sluga gospodara koji je moćan pa se čak smatra namjesnikom Boga na zemlji ili onim ko u svome vladanju posjeduje božanske prerogative. Podanik ima svoga vladara, vođu, vožda, monarha, kralja, cara ili nekoga sličnog – te njemu predaje sve moći i prava da vlada. Ali, poslije građanskih revolucija širom Evrope od 18. stoljeća do danas stvari su se drastično promijenile. I danas u Evropi postoje monarsi i njihove porodice, ali oni više nemaju ustavno-zakonodavnu vlast u svojim rukama.

U modernom stanju pojedinac, neki čovjek ili građanin države, u pluralnom političkom poretku ima svoja prava i obaveze. On bira određene političke opcije i daje im podršku. Političke opcije, koje se prepoznaju kroz različite

političke organizacije, rade na osvajanju vlasti i ostvarivanju političkih programa. U razvijenom liberalnom demokratskom poretku političke partije ne zastupaju etničko-religijske grupe (kao na balkanskom prostoru), nego određene političke ideje za koje svoje glasove i podršku daju građani. Razvijeni demokratski poredak poštuje građanske vrijednosti i ne ulazi u privatnost građana (etničko, religijsko, kulturološko određenje pojedinačnog građanina). U njemu se pazi na distinkciju nacionalnog (državnog) i etničkog (narodna kultura, jezik, religija, običaji, tradicija...). To je kontinuirao razlikovanje između pravno-političke sfere i kulturološke ili povijesno-psihološke sfere života ljudi u zajednici.

Svijest o tome da je pojedinačni čovjek građanin jedne države znači: da je slobodan, ravnopravan, zaštićen zakonima države, javnim vrijednostima političkog života, da ima državljanstvo, da ima prava i obaveze u državnom sistemu... U tome su sadržane osnove pojedinca kao političkog bića – osnov pojedinca je *sloboda*. To mu garantira država. Moderna *nacija* integrira individue/pojedince ili sve članove jedne države u zajednicu građana koja nas drži izvan partikularne klase, etničkog kruga, religijske zajednice, porodične zajednice. Važno je naglasiti da je nacija jedinstvena moderna forma društvene integracije ili forma društvenosti. Spram toga je *eticizam* – slavljenje i ideologiziranje politike „plemena” kao vrhunske politike.

Moderna nacija polazi od *slobodnog pojedinca* (individue), čovjeka koji djeluje iz vlastite slobode, moralnosti i odgovornosti za zajednicu. Ta koncepcija podrazumijeva političku zajednicu slobodnih individua koje svojom voljom donose odluke i zauzimaju stavove o glavnim tokovima političke zajednice. Ovako zamišljena nacija ne polazi od kolektiva ili homogene grupe, dakle, ona podrazumijeva slobodnog pojedinca i *misli* na njegovo opće dobro u političkoj zajednici. To je država koja se brine za sve svoje građane! Potrebno je, međutim, primijetiti da često susrećemo ljude koji ne razvijaju vlastitu individualnost i ne ponašaju se kao slobodni pojedinci države nego se skrivaju u gomilu, grupu, „pleme” i tamo nadoknađuju moć koju ne posjeduju kao pojedinci ili stječu psihičku sigurnost.

Građanima se, nažalost, neprestano podmeće jedna perverzna politička orijentacija u čijem osnovu je svođenje političke zajednice građana na etničko-religijsku zajednicu kojom upravlja jedan vođa (etnarh), predstavnik etničke grupe, poglavica „plemena” ili neki „odabrani” lik. U tome najviše profitiraju sveštenici i njihove organizirane religijske forme preko kontrole konzervativne politike. Oni postaju najbogatiji i najmoćniji dijelovi jednog takvog društva. U nesretnim vremenima pojavljuju se sveštenici kao oni koji objašnjavaju smisao života čovjeka i planski se potiskuju znanstvene forme

objašnjenja ljudskog života. U tom opasnom činu nužno je zalagati se za razlikovanje nacije i nacionalnog spram raznih vrsta etnocentričkog ekskluzivizma, nacionalizma, tribalizma i drugih naslijeđenih kulturnih lojalnosti. Pogrešno je identificirati naciju sa slavljenjem i glorificiranjem etničkog kolektiva!

Upravo u pokušajima potčinjavanja svega bosanskog izvanjskoj dominaciji pokazuje se sva cinička obmana. Riječ je o hegemonijskim intencijama susjeda kada se preko kulturne lojalnosti etničkoj grupi, koja postoji u susjednoj državi, pokušava izvršiti separatizam i otkidanje komada teritorije druge države. Nacijski hegemonizam srpstva i hrvatstva spram Bosne počiva na takvoj premisi. U njemu se najjasnije raspoznaje podmetanje etničko-religijskog definiranja nacije kao primarno političko djelovanje. Sva „mudrost” te etnopolitike ogleda se u svođenju bosanstva na „tri (konstitutivna?) naroda”. U tome se vješto obmanjuje masa ljudi da je primarno političko samo ono što je etničko (i religijsko) i da se sve priče o Bosni moraju prevoditi kao epske naracije o „tri odvojena naroda”! Građani još uvijek nisu u vlastitoj svijesti dovedeni do znanja o bosanstvu kao političkoj kategoriji u kojoj se ogleda smisao zajedničkog postojanja svih ljudi u Bosni. Bosanstvom se ne isključuje niko u njegovoj posebnosti, jer je bosanstvo oduvijek bilo inkluzivno i oplemenjujuće.

Uz ovo, potrebno je upozoriti: građani su zarobljeni od primitivnih politika koje uništavaju evropsku budućnost Bosne. Riječ je o tome da su institucije države zarobljene od sumnjivih političko-konzervativnih grupacija koje državu pretvaraju u posjed „plemenske” zajednice i ruše prava ljudi kao slobodnih građana države. Tako se može desiti da jedan oblik vlasti, naprimjer, sudsku vlast države, zloupotrebljavaju i kontroliraju političke grupe koje se bave ilegalnim poslovima. To je signal građanima za borbu oko očuvanja države i njezinih institucija. Ako to ne učine, onda ih čeka diktatura. Povijesno iskustvo nas podsjeća da se na Balkanu stalno pojavljuje Jedan koji odlučuje sve i bez kojeg se ne može desiti ništa u ljudskoj zajednici. Narod je gotovo naviknut da sve svoje prepušta ili dragom Bogu ili svemoćnom Vladaru. To su ona društva i politički sistemi u kojima građani ne participiraju na demokratski način u politici nego služe kao objekti manipulacija. Dakle, riječ je o tome da ne postoji participirajuća demokratija ili politička kultura participacije građana u sistemu vlasti.

Dešava se da *etničko* najednom želi preskočiti iz sfere kulturno-povijesnog i psihološko-emosivnog u sferu političkog i u njemu se nametnuti kao jedino i odlučujuće za sve političke „borbe”. To jasno kazuje da se dešava kriza razumijevanja i definiranja nacije i nacionalnog pred naletom nacionalizma i etnocentrizma. Ali, isto tako, to ukazuje da je javna sfera, javni prostor,

stvari zajednice, ono što se tiče svih u jednoj državi, nažalost, u rukama izmještenih centara kontrole i upravljanja koji uspješno manipuliraju državnim sistemom kao prostorom „vlastite” moći. Time neki vođa „plemena” i njegov sveštenik potčinjavaju političko svojoj volji! Tada se mora misliti o identitetu na jednoj drugoj ravni. Pitanje identiteta pojedinaca i grupa razrješava se u sferi kulture ili kulturnog djelovanja ljudskih zajednica, a pitanje slobode preko vladavine prava u državi.

U Bosni je još na djelu obmana o „konstitutivnosti naroda”, pokušaj da se narodi učine supstancijalnim formama političkog, što nas vraća u preddemokratsko i etnokolektivističko organiziranje političkog života. U življenju demokratije nemoguće je bilo šta razumijevati bez pojma *demos* kojim se misle svi ljudi zajednice (polisa, grada, države), svi građani ili svi državljani. U demokratiji svi oni imaju utjecaj na vlast – a ne samo odabrane elite. Događa se, međutim, da određene grupacije u političkom djelovanju drugačije određuju *demos* i vrlo neodgovorno pridaju mu *etničko* određenje ili *etnički* semantički okvir. Ali, uvijek iznova treba naglašavati, *demos* nije *ethnos*! Kada se *demos* bezočno svodi na *ethnos*, na djelu je povijesno „nazadovanje demokratije” (Ch. Taylor). Riječ je o dubljem kulturnom, epohalnom, egzistencijalnom nazadovanju ljudi! Negdje se mobiliziraju stanovnici iz oblasti Rust Belt (SAD, Francuska itd.), to jeste „pojasa hrđe” u kojem se događa razorna deindustrijalizacija i pauperizacija njihovog života, negdje čista obijest populizma pokreće mase, te mržnja prema strancima, fašistička histerija fundamentalista etnoidentiteta i „čiste rase” ili pokušaji da se društvo podijeli na ludačka geta kroz razvijanje straha od migranata i tako redom. Mobilizacija masa nikada ne završi dobro ili izvan ćorsokaka. Propadajući krajolici svijeta su idealno tlo za etničke ideologije (Charles Taylor, Nalazimo se u fazi nazadovanja, Prometej.ba).

Nesposobnost da se uoči i čuva fina *razlika* između nacionalnog i etničkog upozorava da društveni poredak još nije dostigao stupanj svijesti o demokratskoj politici. Tako se može govoriti o odnosu nedemokratske politike i raširenosti etničkog, to jeste o korelaciji koja svjedoči o nesposobnosti da se povuče razlika između nacionalnog i etničkog. Konzervativne grupacije političara i sveštenika neprestano obmanjuju društvene grupe i njihov povijesno-društveni život da je jedino bitno njihovo etničko i religijsko određenje i to onda postuliraju u sferu politike i političkog. Na taj način dolazi do pometnje i izigravanja naroda jedne države, jer se one kategorije koje se odnose na privatni život pokušavaju predstaviti kao ključne političke kategorije. U tome se pokazuje, također, da je demokratija pogodan oblik vlasti koji se može iskoristiti za mnogobrojne manipulacije političkih oligarhija (Džemal Sokolović, *Aporije demokratije*). Kroz nju se može uspostaviti mehki *fašizam* a da građani uopće nisu svjesni

toga. Masovni mediji pritom služe kao sredstvo zaglupljivanja masa ljudi i totalnog obmanjivanja lažnim interpretacijama društvenih pojava i procesa. Ako je samo građansko društvo potčinjeno i potisnuto od totalitarnog zahtjeva etničke dominacije da bude iznad svega kao vrhovna vrijednost, onda je sasvim izvjesno da su na djelu fašističke tendencije, odnosno fašizam je u našem dvorištu. Iza tog procesa stoji etablirana „elita vlasti” ili entoreligijska politička oligarhija koja politički i tehničko-tehnološki provodi podvođenje građanskog društva jednoj konzervativnoj interesnoj grupaciji. Tako je u Bosni početkom 1990-ih uvedena naracija o etničkoj podjeli državnih teritorija i ona se nameće tri decenije kao jedina moguća „politička” naracija. To je najveći nonsens!

Bosanstvo je *politička* kategorija i podrazumijeva individualni ili grupni (velikog broja građana) odnos prema državi Bosni i Hercegovini. Bosanstvo se potiskuje od onih „politika” i vlastodržačkih grupa koje nas obmanjuju da se politička zajednica mora urediti prema etničko-religijskim kriterijima i krutim identitetima, prema spornoj pretpostavci da je jedino bitno u političkom životu ljudi u jednoj državi to koje su etničke ili religijske pripadnosti. To nam kazuje da grupa mora biti etničko-religijska. Objašnjavati ljudima da je vjerovanje i opredjeljenje lična stvar svakoga pojedinca znači razvijati svijest kod ljudi da je političko ono *opće* koje je velikom broju ljudi zajedničko i znači javno-pravni odnos s državom i drugim njezinim članovima kao građanima. Distanciranje od etničkog u političkom – što se tiče cjeline zajednice. Političko (grč. *politikos*) je skup poslova koji su vezani za državu ili za ono što je opće. To je ustvari nacionalna ili državna politika.